

Posudek oponenta disertační práce

Miroslav Herold: Rozvoj kultu sv. Jana Nepomuckého do svatořečení

Miroslav Herold předložil co do rozsahu i obsahu vskutku impozantní práci, která má téměř 1800 stran. Je věnována, jak předesílá název, rozvoji kultu sv. Jana Nepomuckého do svatořečení. Autor se pokusil vtisknout práci přehlednou strukturu. Rozdělil jí na dvě poloviny o nestejném rozsahu, do první, podstatně kratší, zařadil úvodní statě, do druhé, také strukturované, pak památky obrazné, písemné a duchovní týkající se kultu sv. Jana Nepomuckého před kanonizací. V první části druhé poloviny autor shromáždil obrazné památky svatojánského v České republice, v Rakousku, Německu, Polsku a „jinde“. Zde mám drobnou výtku. Toto rozdělení nerespektuje historický charakter rozdělení zemí Habsburské říše. Stejně tak kult sv. Jana Nepomuckého v „Německu“ má svá specifika, vyskytuje se pouze v katolických zemích Německa, zejména v Bavorsku. V druhé části práce se její autor soustředil na písemné a tištěné prameny pojednávající o osobnosti sv. Jana Nepomuckého. V třetí části práce se Miroslav Herold zaměřil na duchovní projevy svatojánské úcty, včetně divadla a hudby. Pojednal zde i o svatojánských bratrstvech. Poslední oddíl je věnován přehledu dobrodiní, milosti, zázraků a neobvyklých událostí připisovaných sv. Janu Nepomuckému a projevům štědrosti vůči světcům. Pro lepší orientaci v práci autor do práce zařadil rejstřík míst a osob.

V úvodu musím konstatovat, při prvním seznámení se s prací jsem byl poněkud zaskočen nejen jejím rozsahem, ale i jejím encyklopedickým charakterem, neboť práci v druhé polovině dominují katalogová hesla, doprovázená krátkými uvozujícími texty, což by mohl být u doktorské práce problém. Autor v nich ale podal téměř vyčerpávající informace týkající se svatojánského kultu před kanonizací, a to včetně pramenů a literatury. Vykonal tak práci téměř „sisyfovskou“. To pro mě byl hlavní argument, proč práci akceptovat a pozitivně zhodnotit.

První polovina práce pojednává o příčinách mučednické smrti Jana z Pomuka, o historicitě jeho osobnosti a především písemných a obrazových pramenech týkající se úcty ke sv. Janu Nepomuckému před kanonizací. Herold se nesnažil postihnout všechny aspekty Janova skutečného i legendického života, ale ty stěžejní z hlediska budoucího kultu, tedy především události týkající se Janovy mučednické smrti.

V úvodní stati první poloviny práce se M. Herold zabývá okolnostmi mučednické smrti. Uvádí všechny relevantní prameny a literaturu. Otázkou zůstává, zda důležitým důvodem při sesazení Václava IV. z římského trůnu bylo zabití „pouhého“ generálního vikáře. To čteme až v novověkých pramenech, ty dobové říšské o tom informují velice okrajově. Následuje kapitoly, v nichž se autor věnuje „rozdělení historické osobnosti Jana z Pomuka“ a vzniku svatojánské legendy. V těchto kapitolách autor prokázal výbornou znalost barokní legendické literatury. Za odborně přínosnou pak považuji drobnou kapitolu Stručný celkový pohled na svatojánskou literaturu do světcovy kanonizace. Nejrozsáhlejší je přirozeně kapitola Svatý Jan obrazem. Co se týče systemizace Janových zobrazení, tak souhlasím s autorem na rozdělení zobrazení sv. Jana Nepomuckého na historická a reprezentativní. Nejprve se věnuje tzv. mosteckému typu, zde cituje zásadní literaturu o mostecké soše světce. Dle mého

názoru zde měl Herold již zde zdůraznit úlohu rodu Wunschwitzů na šíření tohoto typu. Učinil tak až v kapitole Hlavní nositelé svatojánské úcty. Detailně a vyčerpávajícím způsobem pak pojednal o nejstarších výtvarných dílech se zobrazením sv. Jana Nepomuckého. U votivního obrazu opata Wolfganga Zelendera z Prošovic (s. 27) bych chtěl upozornit na to, že se již ve hřbitovním kostele Panny Marie v Broumově nenachází. Podrobněji pojednal také o dvou vybraných tématech světcovy ikonografie. První, kde vystupuje Jan jako ochránce dobré pověsti a vítěz nad pomluvou, druhá, kde sv. Jan je líčen jako vítěz nad herezí a bludařstvím, V kapitole Periodizace kultu autor člení kult sv. Jana před kanonizací do pěti základních období, daných klíčovými událostmi Janova „druhého života“. Nejpodrobněji pojednává o prvním období, trvajícím 227 let. Při líčení první etapy Janova kultu cituje známe prameny, ale postrádám zde odkazy na bohatou historickou literaturu. Za určitý nedostatek první poloviny práce považuji to, že v úvodu postrádám kapitolu věnovanou metodologickému přístupu autora a také kritický přehled literatury. Určité nedostatky také vidím v poznámkovém aparátu, který je nestandardní. Tak například na s. 27 v podkapitole Nejstarší výtvarná díla odkazuje na díla v katalogu, nikoliv na prameny a literaturu, která se k dílům vztahuje. Ta je pak uvedena u jednotlivých katalogových hesel.

Zatímco první polovina práce měla značně deskriptivní charakter a uváděla známá fakta, pak druhá polovina podává komplexní obraz svatojánské úcty v době před kanonizací. Je velice dobře strukturována. Jak autor v úvodu ke druhé části práce uvádí, rozdělil ji do čtyřech základních skupin, které jsou rozděleny dále do jednotlivých katalogů. Zde se ovšem objevuje určitá nepřehlednost, neboť některé katalogy jsou pojaty encyklopedicky s abecedním seznamem hesel, což nepovažuji za příliš šťastné, neboť uniká kontext. Další pak jsou uvedeny v chronologických přehledech, což je vzhledem ke kontextu případnější. V první skupině M. Herold představil hmotné památky kultu sv. Jana, v druhé podává přehled vybraných rukopisů a všech při výzkumu zjištěných památek. Rukopisy a tisky rozčlenil podle proveniencie a obsahu proveniencie a obsahu. Zvláštní kapitolu věnoval grafickým svatojánským památkám, do třetí zařadil duchovní projevy svatojánské úcty, které rozčlenil na kapitoly: duchovní projevy svatojánské úcty, světec v dramatickém umění a hudbě, svatojánská bratrstva a další instituce ve čtvrté uvádí přehled dobrodiní, zázraků sv. Jana. Je škoda, že za každou skupinou nezařadil autor práce syntetizující text, který by shrnoval poznatky ze studia příslušné skupiny.

Vzhledem k rozsahu práce nebylo možné detailně prověřit všechna encyklopedická hesla, proto jsem tak učinil namátkově a prověřil objekty, které důvěrně znám. Zejména u výtvarných památek jsem to provedl velice důkladně. Neshledal jsem žádné nedostatky ani v umělecko-historickém popisu objektů a ani v citovaných pramenech a v literatuře. Autor zde vskutku vykonal vynikající kus odborné práce! Vytvořil tak jedinečné pramenné podklady i pro další badatele. Tak například pojednání o Nepomuku (s. 217-227) či o metropolitním chrámu dv. Víta (s. 260-291) by stačilo na samostatné rozsáhlé kapitoly.

Podněty k zamyšlení

Za bližší objasnění by stálo, proč Jan z Pomuka nebyl pohřben na Vyšehradě, kde byl kanovníkem, ale v katedrále sv. Vít, která byla součástí královského sídla. Přestože Václav IV. na Hradě většinu času nebydlel, přestavoval královský palác. Hrob byl vždy důležitým objektem v kultech světců. Právě v legendách vzpomínané přenesení Janova těla z kláštera cyriaků do katedrály mohlo být vnímáno jako *translatio*, tedy znamení svatosti.

Poznámky:

s. 13 –zde postrádám odkaz na pramen a na latinské znění tridentského Dekretu o vzývání svatých, případně informaci, kdo část tohoto dekretu přeložil do češtiny.

s. 14-nešlo o „římskoněmecký trůn“, ale o trůn římských králů.

s. 26- v poznámkovém aparátu chybí odkazy na příslušné strany.

s. 27-za nešťastné považuji odkazy pouze na katalogová hesla, nikoliv na příslušnou odbornou literaturu.

s. 27 (též s. 32)- nejde o dřevoryt, ale dřevořez. Tento nepřesný pojem se opakuje v celé práci!

s. 40 – broumovský obraz z roku 1609 nemá nic společného s opatem Tomášem Sartoriem, ale s Wolfgangem Zelenderem, což autor uvádí na s. 72.

s. 72- Broumov – votivní obraz - postrádám zde odkaz na katalog Vladimír Hrubý- Jan Royt: Lidová zbožnost ve východních Čechách a v Kladsku (Náchod 1997) kde se obrazu věnujeme.

Disertační práce Miroslava Herolda podává objektivní obraz kultu sv. Jana Nepomuckého v době před kanonizací. Její přínos je především v oblasti heuristické., neboť autor se zdárně pokusil shromáždit a popsat všechny svatojánské památky obrazné i písemné z doby před kanonizací. Učinil tak formou katalogových hesel s podrobnými popisy památek a s prameny i základní literaturou. Za odborně méně zdařilou považuji první část práce, které chybí větší logická struktura, postrádám zde kapitolu věnovanou metodologii a v některých případech i odkazy na literaturu domácí i zahraniční.

Pozitiva práce však převažují nad jejími negativy, proto práci se vši zodpovědností doporučuji i s výše uvedenými výhradami k obhájení.